

הרב אברהם צבי שינפילד

כיבוד אב ואם ומצות פרה אדומה

ראשי פרקים

- א. כיבוד אב של דמא בן נתינה
- ב. המסר בפרה אדומה
- ג. בזכות כיבוד אב

א. כיבוד אב של דמא בן נתינה

במסכת קידושין (לא ע"א, וכן במסכת ע"ז כג ע"ב) נאמר:

אמר רב יהודה אמר שמואל: שאלו את רבי אליעזר, עד היכן כיבוד אב ואב? אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו, ודמא בן נתינה שמו. בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני בשמונים רבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו. לשנה אחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנים לי. אלא אין אני מבקש מכם, אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא.

הפוסקים וחכמי המוסר למדו רבות ממעשה זה. נעמוד על כמה היבטים.

ללא ספק, אדם מגיע להתנהגות כזו רק לאחר תרגול רב, ומחשבה עמוקה בערכו של המעשה. ברור שגם לפני כן, כיבד דמא את אביו במידה מופלגת, והוא היה מודע לחשיבות הדבר. לכן זימנו לו מן השמים מעשה, להוציא בו לפועל את מחשבתו הטובה. וכך להגיע לדרגה גבוהה עוד יותר בקיום מצווה זו. וגם זכה להיקבע דוגמה לדורות עד היכן כיבוד אב.

כפי הנראה, הצטיין גם אביו במידות, וידע להעריך את התנהגותו המוסרית של בנו. שהרי אדם רגיל היה כועס מאד על בן לא יוצלח, שמוכן להפסיד רווח עצום

דברים שאין להם שיעור
מכון צומ"ת, אלון שבות תשס"ה

בשביל שינה של צהריים. ומי לא היה מסכים שיעירו אותו אפילו באמצע הלילה עבור שכר נאה?

דמא הכיר את אביו, וידע שבעיני האב חשובה התנהגותו המוסרית יותר מכל הון שבעולם. היה ברור לו מן העבר, שהאב לא יכעס ולא יצטער על הפסד הרווח בנסיבות אלה. ולכן כתב בעל הספר חסידים (סימן שלז):

הבן שבא לידו ריווח, ואביו ישן, למדנו מדמא בן נתינה [שלא יקיצנו]. אבל אם בא ריווח לאביו ונפסד אביו, וכשמקיץ מצטער יותר שלא הקיצו, והבן יודע דעת אביו ששמח כשמקיצו בשביל אותו דבר – מצווה להקיצו, מאחר שאביו שמח על זה. וכן כשמקיצו ללכת לבית הכנסת או לדבר מצוה.

וכן פסק בקיצור שולחן ערוך (קמג, ד) במעט שינוי, וכתב: "וכן מצווה להקיצו ללכת לבית הכנסת, או לשאר דבר מצווה, מפני שכולם חייבים בכבוד הקב"ה". משמע מדבריו, שלדבר מצווה צריך להקיצו אפילו אינו שמח על כך.

עם זאת, הטרידה את דמא בן נתינה המחשבה על ההפסד הכספי הרב שגרם לעצמו, ואולי אף עלו בלבו הרהורי חרטה על מה שעשה. במחשבתו זו הוא פגם את המצווה. לכן נתנו לו את שכרו בעולם הזה, ולשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה. כאן מצא מקום לפצות את עצמו על ההפסד הקודם. הוא אמנם לא מבקש לנצל את ההזדמנות ולדרוש סכום גבוה יותר (הוא כנראה הבין שהולדת פרה אדומה בעדרו לא היה דבר מקרי), אבל עדיין הוא מרגיש שהפסיד ממון בגלל כיבוד אב, ולכן הוא מבקש תמורת הפרה האדומה את השכר שהפסיד בעסקה הקודמת שהוחמצה¹.

ב. המסר בפרה אדומה

מפני מה מילא הקב"ה את חסרונו דווקא על ידי פרה אדומה, שיהיו היהודים צריכים להוציא ממון עליה, ולא ברווח מסחרי רגיל?

1. במהרש"א חידושי אגדות למסכת עבודה זרה כד ע"א, ביאר בדרך אחרת מדוע לא דרש סכום גדול יותר.

מבאר בעל חידושי הר"ם, שמן השמיים רצו לרמוז לו, שלא תזוח דעתו על גודל המעשה שעשה, כי הוא איבד רווח ממון בעבור מצווה שכלית, ואילו בני ישראל מוציאים ממון רב על מצווה שהיא חוק ללא טעם².

עוד נראה לבאר על פי דברי אור החיים, שכתב בתחילת פרשת חוקת, וזה לשונו:

זאת חקת התורה – צריך לדעת, למה כינה למצווה זו שם כללות התורה? שהיה לו לומר 'זאת חוקה', או 'זאת חוקת הטומאה', או 'חוקת הטהרה', כדרך אומרו 'זאת חקת הפסח'... ויתבאר העניין על פי מה שאמרו בפרק בתרא דנזיר, ופסקו הרמב"ם בפרק א מהלכות טומאת מת, שאין הכותי נעשה טמא מת. וזה לשונו: 'שם נגע במת או נשאו או האהיל עליו – הרי הוא [הגוי] כמו שלא נגע. הא למה זה דומה, לבהמה שנגעה וכו'". והנה ההבדל שבו הורמו עם בני ישראל משאר הגויים הוא באמצעות קבלת התורה. שזולת זה, הנה ככל הגויים בית ישראל. ומעתה טעמנו צוף דבש אמרי א-ל במה שאמר 'זאת חוקת התורה', פירוש – חקה זו של הטומאה ותנאי טהרתה מסובב מהתורה.

לאור זאת, נראה לבאר שרמזו מן השמיים לדמא בן נתינה בהולדת פרה אדומה, שעל אף מעלתו והידורו בכיבוד אב, עדיין יש הבדל מהותי בינו ובין בני ישראל. והבדל זה, שבא לידי ביטוי גם בהלכות טומאה וטהרה, מקורו בתורה שקיבלנו בסיני. היא מקור הקדושה והמעלה שלנו, ומחמתה גם נגזרות הלכות הטומאה והטהרה המיוחדות רק לעם ישראל.

ג. בזכות כיבוד אב

בירושלמי (פאה פ"א ה"א) מובא המעשה של דמא בן נתינה בכמה שינויים, ונאמר שם שנאבדה מן האפוד אבן ה'ישפה' של בנימין.

יש מבארים, ששבט בנימין זכה שעל ידו יתפרסם המעשה הנכבד של כיבוד אב, מפני שבנימין לא השתתף במכירת יוסף ולא ציער את יעקב אביו, ומגלגלים

2. כעין הסבר זה מובא בשם האדמו"ר רבי מנחם מנדל מקוצק, בספר עמוד האמת עמ' סה, ובפירוש מקור החסד לרבי ראובן מרגליות על ספר חסידים שם, בשם הראנ"ח בספרו אמרי שפר, ובספר דברי שאול על אגדות הש"ס, לר"ש נתנזון, בשם בעל קצות החושן.

זכות על ידי זכאי. אבל שאר השבטים (כולל יוסף שהביא דיבתם הרעה וגרם בעקיפין למכירתו), שהיה להם חלק בגרימת הצער ליעקב, לא היו ראויים לכך. ויש להבין, אם כך מדוע אבדה תחילה האבן מן האפוד? שזה דבר שמורה על פגם במעשיו של שבט בנימין.

ונראה לבאר, שבמעשה פילגש בגבעה (שופטים, יט-כא), חטאו בני בנימין במה שלא הענישו את בני הבליעל שעשו את מעשה הנבלה. ולא די שלא ענשו אותם בעצמם, אלא חיפו עליהם, ונלחמו נגד כל שבטי ישראל, והרגו רבים מהם. בסופה של המלחמה נותרו משבט בנימין רק שש מאות איש, וכמעט כלה כל השבט כולו.

מאורע זה נרמז בנפילת האבן מן החושן, שהוא המסמל את חיבור כל השבטים לעם אחד, ואובדן האבן מורה על ניתוקו של השבט מן העם. ועוד, שהחושן והאפוד מכפרים על עיוות הדין, ואילו בני בנימין סירבו לעשות דין בחוטאים מבני שבטים, לכן אין מקומם באפוד.

אבל כאן עמדה להם זכות בנימין אביהם. כי אע"פ שכל בני יעקב היו צדיקים גמורים וכיבדו את אביהם, בכל זאת דבק בהם פגם מכירת יוסף. ורק בנימין הצדיק, שלא השתתף במכירת יוסף, נשאר בצדקו, ובזה עלה על שאר השבטים.

יתרון זה שהיה לבנימין על אחיו, עמד כעבור שש מאות שנה לבניו, ובזכותו נשתיירו שש מאות איש שמהם התחדש השבט כולו.

דבר זה נרמז במציאת האבן דווקא אצל גוי שכיבד את אביו במידה מופלגת. כי גם בני בנימין נהגו כגויים, ורק בזכות כיבוד-אב של זקנם, ניצלו.

ואף שמעשה פילגש בגבעה היה לפני זמנו של שמואל הנביא, ואילו מעשה דמא בן נתינה היה כשש מאות שנה אח"כ, בתקופת בית שני (כמבואר בתוספות, עבודה זרה שם), רצה הקב"ה לגלות את כוחו של כיבוד אב באותו זמן, מפני צורך הדור שהחל לזלזל במצות כיבוד הורים בהשפעת הצדוקים והמתיוונים. ומן השמיים הראו להם עד היכן מגיע כיבוד אב של גוי, שאינו מצווה בדבר, וילמדו ממנו בקל וחומר.